

Corelație între obligația clientului de a plăti onorariul de succes al avocatului și a părții căzute în pretenții de a suporta cheltuielile de judecată

*Ionuț Militaru, judecător,
Judecătoria Sectorului 6 București*

*Serena Militaru, judecător,
Judecătoria Sectorului 2 București*

Rezumat:

Tema acestui studiu ocupă un loc important în practica judiciară, raporturile juridice pe care le influențează fiind duble: în primul rând, clauza privind onorariul de succes produce efecte între părțile contractului de asistență juridică – avocat și client -, iar în cele din urmă are a fi analizată în cadrul acțiunii îndreptate împotriva părții căzute în pretenții, pentru recuperarea cheltuielilor de judecată.

Autorii analizează natura cheltuielilor angajate cu titlu de onorariu de succes, cu o scurtă diferențiere față de pactul de quota litis, iar apoi analizează cele două raporturi juridice, dintre avocat și client – în situația concretă a unei contestații la executare îndreptate împotriva titlului executoriu reprezentat de contractul de asistență juridică -, și dintre părțile litigiului, din perspectiva suportării cheltuielilor de judecată într-o acțiune în răspundere civilă delictuală formulată pe cale separată.

Abstrait:

Le thème de cette étude a une place importante dans la pratique judiciaire, car les relations juridiques qui en sont influencées sont doubles: premièrement, la clause pour l'honoraire de succès produit des effets juridiques entre les parties du contrat d'assistance juridique – l'avocat et son client - et doit, finalement, être analysée dans l'action contre le parti perdant, pour recouvrer les frais et dépens.

Les auteurs analysent la nature des dépens engagés à titre d'honoraire de succès, avec une différenciation brève du pacte de quota litis, et se réfèrent ensuite à deux types de relations juridiques, entre l'avocat et le client - dans la situation concrète d'une contestation formulée contre l'exécution forcée du titre exécutoire représenté par le contrat d'assistance juridique - et le différend des parties en termes de frais et dépens supportés, par la voie de la responsabilité délictuelle séparément engagée.

Keywords: legal assistance, succes fee, admissibility, *quota litis* pact, contingency fee, Conditional Fee Agreement, procedure of forced execution, lawyer's legal statute

1. Aspecte introductive

Problema de drept pe care o dezbaterem ocupă un loc important în practica judiciară, raporturile juridice pe care le influențează fiind duble: în primul rând, clauza privind onorariul de succes produce efecte între părțile contractului de asistență juridică – avocat și client -, iar în cele din urmă are a fi analizată în cadrul acțiunii îndreptate împotriva părții căzute în pretenții, pentru recuperarea cheltuielilor de judecată.

În cazul celor din urmă raporturi juridice am constatat că s-a conturat o opinie care tinde către considerarea acestor cheltuieli de judecată *juris et de jure* drept o recompensă suplimentară pentru munca efectiv prestată de avocat, cu caracter voluntar și voluptuar, ce nu ar trebui considerată în sarcina părții care a pierdut procesul.⁷³⁵ Considerăm că această opinie nu poate fi acceptată, cel puțin nu cu acest caracter absolut, irefragabil, ce nu primește niciun alt mijloc de probă pentru combaterea ei.

În secțiunile următoare ne propunem să analizăm natura cheltuielilor angajate cu titlu de onorariu de succes, cu o scurtă diferențiere față de pactul *de quota litis* (2), iar apoi să analizăm cele două raporturi juridice, dintre avocat și client – în situația concretă a unei contestații la executare îndreptate împotriva titlului executoriu reprezentat de contractul de asistență juridică (3) și dintre părțile

litigiului, din perspectiva suportării cheltuielilor de judecată (4).⁷³⁶

2. Natura cheltuielilor angajate cu titlu de onorariu de succes

Potrivit art. 31 alin. 1 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁷³⁷, pentru activitatea sa profesională, avocatul are dreptul la onorariu și la acoperirea tuturor cheltuielilor făcute în interesul procesual al clientului său.

Potrivit art. 132 din Statutul profesiei de avocat⁷³⁸, pentru activitatea sa profesională, avocatul are dreptul la onorariu și la acoperirea tuturor cheltuielilor făcute în interesul clientului său. Onorariile vor fi stabilite în raport de dificultatea, amploarea sau durata cazului. Stabilirea onorariilor avocatului depinde de timpul și volumul de muncă solicitată pentru executarea mandatului primit sau activității solicitate de client; natura, noutatea și dificultatea cazului; importanța intereselor în cauză; notorietatea, titlurile, vechimea în muncă, experiența, reputația și specializarea avocatului; avantajele și rezultatele obținute pentru profitul clientului, ca urmare a muncii depuse de avocat; situația financiară a clientului etc.

Având în vedere cele două raporturi juridice pe care le vom analiza în secțiunile următoare, pentru calificarea raporturilor desfășurate între părți, trebuie

⁷³⁵ A se vedea în acest sens decizia nr. 9043 din 9 noiembrie 2006 pronunțată de Î.C.C.J. - Secția civilă și de proprietate intelectuală în dosarul nr. 1287/33/2006 și decizia nr. 405 din 4 februarie 2010 pronunțată de Î.C.C.J. - Secția comercială în dosarul nr. 24331/1/2007, disponibile pe www.scj.ro. O soluție contrară a fost pronunțată recent în decizia nr. 3339 din 14 octombrie 2010 a Î.C.C.J. - Secția comercială, dosar nr. 412/1/2010, www.scj.ro, fără a rezulta din considerente că este vorba despre un revirement de jurisprudență, ceea ce ne conduce către concluzia că există o jurisprudență neunitară la nivelul instanței de casație.

⁷³⁶ Întrucât raporturile juridice rezultate din

contractul de asistență juridică produc efecte numai între părțile acestuia – avocat și client, subliniem că avocatul nu are o acțiune directă îndreptată împotriva părții căzute în pretenții pentru obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată cu titlu de onorariu avocațial direct către avocat, ci are drept la acțiune numai împotriva clientului său (principiul relativității efectelor actului juridic civil).

⁷³⁷ Publicată în M. Of., Partea I, nr. 116 din 9 iunie 1995, republicată în M. Of., Partea I, nr. 113 din 6 martie 2001 și, respectiv, în M. Of., Partea I, nr. 98 din 7 februarie 2011..

⁷³⁸ Publicat în M. Of., Partea I, nr. 45 din 13 ianuarie 2005.

stabilită natura onorariului negociat de părți și regimul său juridic.

Potrivit art. 134 alin. 1 din Statut, onorariile pot fi stabilite sub formă de onorarii orare; onorarii fixe (forfetare); onorarii de succes; onorarii formate din combinarea criteriilor anterioare.

Statutul profesiei de avocat stabilește totodată, în art. 134 alin. 4 și 6, că onorariul orar și cel fix (forfetar) se datorează avocatului *indiferent* de rezultatul obținut prin prestarea serviciilor profesionale. Pe de altă parte, avocatul are dreptul ca în completarea onorariului fixat să solicite și să obțină și un *onorariu de succes, cu titlu complementar*, în funcție de rezultat sau de serviciul furnizat.

Statutul stabilește expres că onorariul de succes constă într-o sumă fixă sau variabilă *stabilită pentru atingerea de către avocat a unui anumit rezultat*.

Prin urmare, este esențial de stabilit dacă părțile au inserat un onorariu de succes, care, prin însăși natura lui, este stabilit pentru atingerea de către avocat a unui anumit rezultat.

Spre deosebire de onorariile orare și fixe (forfetare), care prin esența lor sunt datorate pentru activitatea profesională a avocatului, în funcție de criteriile enumerate de art. 132 alin. 3 din Statut, onorariul de succes este datorat numai în caz de atingere a rezultatului urmărit de client în litigiul în care a fost reprezentat de avocatul său. Numai în caz de reușită, onorariul de succes este datorat.

Cum avocatul nu îi poate garanta clientului său „succesul judiciar”, rezultă că angajamentul având ca obiect stabilirea onorariului de succes este un contract aleatoriu – părțile având în vedere posibilitatea unui câștig sau riscul unei pierderi, datorită unei împrejurări viitoare și incerte (rezultatul procesului), de care depinde existența obligației lor.

Așa cum este reglementat în dreptul intern, onorariul de succes *păstrează*, în mod firesc de altfel, și o componentă de

De lege lata, cadrul intern nu permite aplicarea unei prezumții legale absolute de caracter nenecesar, voluptuar, al onorariului de succes, ca o recompensă suplimentară ce nu ar putea fi în nicio situație considerată în sarcina părții care a pierdut procesul, ci poate rezulta cel mult o prezumție simplă.

remunerare a muncii prestate (art. 132 din Statut se referă la toate categoriile de onorariu), însă numai în mod cu totul *subsidiar*. Sensul reglementării este acordarea unui câștig avocatului în cazul muncii sale încununată de succes. Accentul cade însă nu pe volumul de muncă depus de avocat, pe executarea obligației sale de *diligentă*, ci pe însuși rezultatul obținut – singurul care interesează în analizarea îndeplinirii clauzei.

Potrivit art. 135 din Statutul profesiei de avocat, îi este interzis avocatului să își fixeze onorariile în baza unui pact *de quota litis*, care este definit ca fiind o convenție încheiată între avocat și clientul său, înainte de soluționarea definitivă a unei cauze, convenție care fixează *exclusiv* totalitatea onorariilor avocatului, în funcție de rezultatul judiciar al cauzei, indiferent dacă aceste onorarii constau într-o sumă de bani, un bun sau orice altă valoare.

Legea prevede obligativitatea stabilirii unui onorariu (orar și/sau forfetar) care să fie plătit indiferent de rezultatul procesului, pentru ca activitatea avocatului să nu se transforme într-o operațiune pur speculativă, care să depindă numai de succesul demersului judiciar, precum și pentru ca profesia de avocat să rămână liberă și independentă.

Scopul interdicției inserării unui pact *de quota litis* poate fi atins prin stabilirea unui onorariu fix semnificativ, iar

negocierea unui onorariu de succes este în concordanță și cu dispozițiile art. 3.3.2 din Codul Deontologic al Avocaților din Uniunea Europeană.

Acest ultim text conține o nuanțare a definiției pactului *de quota litis*, prin lărgirea câmpului său de aplicare, prevăzând că acesta este o convenție prin care clientul se angajează să plătească avocatului *o parte* din ceea ce rezultă de pe urma cauzei, fie că plata constă într-o sumă de bani, fie în orice alt bun sau valoare. Prin urmare, onorariul pe care îl pot negocia în completare părțile nu trebuie să se raporteze în cifre absolute la ceea ce rezultă de pe urma cauzei.

Această interdicție nu este încălcată chiar dacă, în mod firesc, onorariul de succes se raportează, potrivit art. 132 alin. 1 literele c și g din Statut, la importanța, avantajele și rezultatele obținute pentru profitul clientului, ca urmare a muncii depuse de avocat.

3. Obligația clientului de a plăti onorariul de succes

Așa cum am arătat în partea introductivă, demersul realizării acestui studiu a pornit de la situații de fapt reale, aflate pe rolul instanțelor judecătorești, pe care le vom detalia în fiecare secțiune.

Într-un contract de asistență juridică încheiat între o societate civilă de avocați (în continuare, *brevitatis causa*, „SCA”) și o persoană fizică („Clientul”) având ca obiect asistarea, reprezentarea, acordarea de consultații juridice, redactarea și semnarea de acte, cereri și alte căi de atac, forme de executare, mediere și orice alte activități, părțile au stabilit un onorariu de avocat de 150.000 de lei. Subsecvent, părțile au convenit încheierea unui Act Adițional la contractul de asistență juridică, onorariul de avocat fiind majorat cu suma de 30.000 de lei.⁷³⁹

Ambele onorarii au fost achitate prin chitanțe din 01.10.2007 și 22.10.2007, iar la data de 23.10.2007 avocatul a pus concluzii în dosarul nr. 24039/3/2006 de pe rolul Î.C.C.J. După închiderea dezbaterilor, instanța a amânat pronunțarea la data de 30.10.2007.

La două zile după rămânerea în pronunțare, deci la data de 25.10.2007, s-a încheiat un nou act, menționându-se în art. 5 că în cazul admiterii recursului în dosarul nr. 24039/3/2006 al Î.C.C.J., părțile convin un onorariu de succes de 450.000 euro la data pronunțării, scadent într-un termen de 7 zile.

La data de 30.10.2007, Î.C.C.J. a admis recursul în dosarul nr. 24039/3/2006, iar față de neachitarea în termen a onorariului de succes, SCA a pornit și a finalizat executarea silită asupra bunurilor debitorului în baza titlului executoriu reprezentat de contractul de asistență juridică.

Împotriva executării silite, s-a formulat contestație la executare și cerere de întoarcere a executării silite, în cadrul căreia Clientul a invocat atât neregularități ale titlului executoriu, cât și ale executării înseși.

Prin raportare la această situație de fapt, ne vom referi exclusiv la argumentele reținute de instanțe cu privire la clauza privind onorariul avocațial de succes.

Astfel, contestatorul a invocat nulitatea contractului de asistență juridică, susținând că, întrucât a fost încheiat după rămânerea în pronunțare de către Î.C.C.J., contractului îi lipsește cauza sau cauza este ilicită și imorală. În subsidiar, a susținut că în lipsa unor negocieri oneste, consimțământul contestatorului a fost viciat prin dol și leziune și, separat, că au fost încălcate dispozițiile imperative privind interdicția pactelor *de quota litis*.

⁷³⁹ Sentința civilă nr. 6517 din 15.07.2009 pronunțată de Judecătoria Sectorului 2 București - Secția civilă în dosarul nr. 12752./300/2007,

definitivă și irevocabilă prin respingerea recursului, nepublicată.

3.1. Nulitatea absolută a contractului pentru lipsa cauzei

Întrucât contractul de asistență juridică a fost încheiat *după* rămânerea în pronunțare de către instanța de recurs, iar după acest moment, avocatul nu a mai realizat niciun act de asistare ori reprezentare a clientului său, contestatorul a susținut că actul încheiat este lipsit de cauză.

Practic, s-a invocat *lipsa contra-prestației*, ca element esențial al actului juridic, lipsa scopului imediat fiind sancționată cu nulitatea absolută a contractului.

Instanța a reținut că în art. 5 din contractul de asistență juridică din 25.10.2007, părțile au inserat un onorariu de succes, care, prin însăși natura lui, este stabilit pentru atingerea de către avocat a unui anumit rezultat.

Spre deosebire de onorariile orare și fixe (forfetare), care prin esența lor sunt datorate pentru activitatea profesională a avocatului, în funcție de criteriile enumerate de art. 132 alin. 3 din Statut, onorariul de succes este datorat numai în caz de atingere a rezultatului urmărit de client în litigiul în care a fost reprezentat de avocatul său.

Într-o exprimare sintetică, numai în caz de reușită, onorariul de succes este datorat. Cum avocatul nu îi poate garanta clientului său „succesul judiciar”, rezultă că angajamentul având ca obiect stabilirea onorariului de succes este un *contract aleatoriu* – părțile având în vedere posibilitatea unui câștig sau riscul unei pierderi, datorită unei împrejurări viitoare și incerte (rezultatului procesului), de care depinde existența obligației lor.

La momentul încheierii contractului aleatoriu având ca obiect stabilirea onorariului de succes, 25.10.2007, adică după rămânerea în pronunțare, dar *înainte* de pronunțarea soluției de către Î.C.C.J., exista o șansă de câștig sau de pierdere pentru ambele părți, fiecare

dintre acestea urmărind la acel moment să realizeze un câștig (avocatul) și să evite suportarea unei pierderi (clientul). Aceste șanse nu au putut fi evaluate în momentul încheierii contractului, când nu se cunoștea soarta procesului, ci numai în momentul pronunțării hotărârii de către Î.C.C.J., adică în momentul îndeplinirii evenimentului. Contractul încheiat de părți îndeplinește și cea de-a doua exigență a contractelor aleatorii, în sensul că este permis ca incertitudinea, adică existența obligației, să fie *unilaterală* (numai clientul putea *sau nu* să fie obligat la plata sumei stabilite cu titlu de onorariu de succes).

În aceste condiții, instanța a reținut că apărarea contestatorului cu privire la lipsa cauzei este neîntemeiată, dat fiind că lipsa contraprestației poate fi invocată numai în contractele sinalagmatice *comutative*, nu și în cazul contractelor aleatorii – unde lipsa cauzei ar fi însemnat *lipsa riscului*. Cum la data de 25.10.2007, după rămânerea în pronunțare, subzistau atât posibilitatea câștigului, cât și riscul pierderii, nu se poate susține că actul juridic încheiat ar fi fost lipsit de cauză, situație care ar fi devenit incidentă numai în cazul în care contractul s-ar fi încheiat după data de 30.10.2007, când rezultatul procesului era deja cunoscut.

Totodată, este adevărat că, potrivit art. 133 alin. 2 din Statut, onorariile se determină și se prevăd în contractul de asistență juridică la data încheierii acestuia între avocat și client, *înainte* de începerea asistenței și/sau reprezentării clientului. Or, între părți s-a încheiat anterior un contract în care a fost stabilit un onorariu forfetar, iar suplimentarea ulterioară a onorariului de avocat, poate fi analizată, în lipsă de dovadă contrară, ca o *recunoaștere* a activității prestate anterior de avocat. Sensul art. 133 alin. 2 din Statut este acela că *nu îi pot fi opuse* clientului prestații despre care avocatul susține că ar fi fost efectuate în avans, însă contractul de asistență juridică prin

care clientul recunoaște prestațiile deja efectuate nu este lovit de nulitate și nici nu încalcă regula conform căreia scopul trebuie să existe la momentul încheierii convenției.

3.2. Nulitatea absolută pentru cauză ilicită și imorală

În ceea ce privește nulitatea pentru cauză ilicită și imorală, se reține că potrivit art. 968 C.civ., obligația este nelicită când este prohibită de lege, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice.

Or, posibilitatea stabilirii unui onorariu de succes este expres prevăzută de legea și statutul profesiei de avocat și este consacrată de o îndelungă uzanță. În plus, Statutul prevede expres acele situații în care onorariul de succes nu poate fi prevăzut (art. 134 alin. 6, "în cauzele penale, onorariul de succes nu poate fi practicat decât în legătură cu latura civilă a cauzei"), iar instanța nu a identificat nicio particularitate a speței care să pună sub semnul ilicitului sau imoralității stabilirea onorariului de succes într-o cauză comercială.

Ca un aspect particular al caracterului ilicit și imoral al cauzei, contestatorul a invocat cuantumul exagerat al onorariului de succes, de 450.000 de euro, atât analizat în sine, cât și prin raportare la onorariile forfetare practicate anterior între părți.

Așa cum este reglementat în dreptul intern, onorariul de succes *păstrează*, în mod firesc de altfel, și o componentă de remunerare a muncii prestate (art. 132 din Statut se referă la toate categoriile de onorariu), însă numai în mod cu totul *subsidiar* sensul reglementării este acordarea unui câștig avocatului în cazul muncii sale încununată de succes. Accentul cade însă nu pe volumul de muncă depus de avocat, pe executarea obligației sale de *diligentă*, ci pe însuși rezultatul obținut – singurul care interesează în analizarea îndeplinirii

clauzei. Or, raportat la obiectul litigiului de pe rolul Î.C.C.J. și la rezultatul obținut (art. 5 „admiterea recursului”), contestatorul nu a demonstrat, deși sarcina probei îi aparținea, că onorariul ar fi fost disproporționat. Dimpotrivă, intimata SCA a arătat că litigiul privea în esență sa un teren evaluat la 12-13 milioane de euro, parte a capitalului social al S.C. „F.” S.A., valoare față de care onorariul de succes stabilit este de aproximativ 5% din valoarea drepturilor deduse judecării și deci în limitele uzanțelor practicate.

3.3. Nulitatea relativă a contractului pentru dol și leziune

Deși a invocat că ar fi avut consimțământul viciat, din declarațiile martorilor a rezultat că onorariul de succes a fost negociat, pornindu-se de la suma de 1 milion de euro și ajungându-se la 450.000 de euro, avându-se în vedere valoarea de *piață* a acțiunilor S.C. „F.” S.A., iar nu valoarea lor nominală.

Din probele administrate a rezultat că partea-contestatoare a avut mai multe litigii pe rolul instanțelor de judecată, cu privire la cauze de o mare însemnătate patrimonială. Având în vedere situația concretă a contestatorului, care încheiase anterior mai multe contracte de asistență judiciară, inducerea sa în eroare prin mijloace dolosive ar fi trebuit să rezulte din elemente de probă concrete și să fie realizată prin manevre apte să îi vicieze consimțământul.

Or, contestatorul nu a probat elementul material al dolului și nici nu a indicat în ce a constatat falsă sa reprezentare asupra valorii obiectului contractului, în condițiile în care, pe baza unei prezumții simple, lăsate „la luminile și înțelepciunea magistratului” (art. 1203 C.civ.), raportarea părților la valoarea de piață a acțiunilor, iar nu la valoarea nominală, este rezonabilă, interesul contestatorului fiind dat de avantajul concret obținut, iar nu de cel pur scriptic

(contabil). Clientul nu a probat, în temeiul art. 1169 C.civ., faptul că și-ar fi ales avocatul pe alte criterii decât cele profesionale.

În ceea ce privește onorariul de succes exagerat în privința cuantumului, de 450.000 de euro, instanța reține că, așa cum a analizat la pct. 11.2.1, această clauză reprezintă un contract aleatoriu, iar nu unul comutativ. Or, distincția dintre actele juridice comutative și cele aleatorii, referitoare la împrejurarea viitoare de care depinde întinderea sau chiar existența obligațiilor viitoare, are ca principală consecință practică aceea că problema resciziunii pentru leziune se poate pune numai în cazul actelor comutative, iar nu și al celor aleatorii.

3.4. Nulitatea absolută a contractului pentru încălcarea dispozițiilor imperative privind interdicția pactelor de quota litis.

Potrivit art. 135 din Statutul profesiei de avocat, îi este interzis avocatului să își fixeze onorariile în baza unui pact *de quota litis*, care este definit ca fiind o convenție încheiată între avocat și clientul său, înainte de soluționarea definitivă a unei cauze, convenție care fixează *exclusiv* totalitatea onorariilor avocatului, în funcție de rezultatul judiciar al cauzei, indiferent dacă aceste onorarii constau într-o sumă de bani, un bun sau orice altă valoare.

În cauză, părțile au convenit asupra unor onorarii forfetare, și numai în completare, au negociat un onorariu de succes, art. 134 alin. 6 din Statut prevăzând explicit că avocatul are dreptul ca, în completarea onorariului fixat, să solicite și să obțină și un onorariu de succes, ce constă într-o sumă fixă sau variabilă stabilită pentru atingerea de către avocat a unui anumit rezultat.

Principala apărare a contestatorului a fost în sensul că inserarea onorariului forfetar a avut ca scop tocmai eludarea

dispozițiilor privind interzicerea pactelor *de quota litis*.

Or, pe de o parte, cu privire la dosarul de pe rolul Î.C.C.J., mai fuseseră încheiate anterior atât contractul de asistență juridică principal, cât și Actul Adițional, onorariul de avocat forfetar fiind de 180.000 de lei. Adunând și onorariul stabilit prin contractul de asistență juridică din 25.10.2007, rezultă o sumă totală de 247.000 lei, care la un curs mediu de 3,4 lei/euro înseamnă 72.500 euro, din care a rezultat că 50.000 euro au fost plătiți pentru litigiul cu S.C. „F.” S.A. – cu privire la care s-a solicitat și plata onorariului de succes.

Pe de altă parte, instanța a analizat sumele menționate pentru a observa dacă susținerile contestatoarei cu privire la eludarea dispozițiilor ce interzic pactele *de quota litis* prin inserarea și a unui onorariu forfetar sunt sau nu întemeiate. Legea prevede obligativitatea stabilirii unui onorariu (orar și/sau forfetar) care să fie plătit indiferent de rezultatul procesului, pentru ca activitatea avocatului să nu se transforme într-o operațiune pur speculativă, care să depindă numai de succesul demersului judiciar, precum și pentru ca profesia de avocat să rămână liberă și independentă.

Onorariul de succes se stabilește, așa cum prevede în mod expres legea, în completarea onorariului obișnuit. În cauză, s-a reținut că onorariul fix stabilit a fost unul serios, apt să îl determine pe avocat să apară interesele clientului său fără a ține cont de propriile sale interese patrimoniale. Cum scopul interdicției inserării unui pact *de quota litis* a fost atins în cauză prin stabilirea unui onorariu fix semnificativ, negocierea unui onorariu de succes nu constituie o fraudă la lege, nefiind nesocotite dispozițiile art. 3.3.2 din Codul Deontologic al Avocaților din Uniunea Europeană.

Nu a fost încălcată această interdicție, chiar dacă, în mod firesc, onorariul de

succes s-a raportat, potrivit art. 132 alin. 1 literele c și g din Statut, la importanța, avantajele și rezultatele obținute pentru profitul clientului, ca urmare a muncii depuse de avocat. Negocierea sumei de 450.000 de euro a avut loc pentru obținerea rezultatului constând în „admiterea recursului” într-o cauză privind 34,54% din capitalul social al S.C. “F.” S.A. – deci fără nicio legătură nemijlocită cu suma obținută de Client.

4. Obligația părții căzute în pretenții de a suporta cheltuielile de judecată

Situația de fapt pe care o vom lua în discuție a făcut obiectul unei hotărâri judecătorești⁷⁴⁰ și privește acțiunea în pretenții – răspundere civilă delictuală - formulată pe cale separată de reclamantii împotriva pârâtului Municipiul București prin Primarul General.

Problema de drept este des întâlnită în practica judiciară și poate fi rezumată la următoarele: reclamantul este asistat de un avocat în baza unui contract de asistență juridică prin care părțile au stabilit un onorariu fix și un onorariu de succes; procesul este câștigat, iar instanța de recurs s-a pronunțat exclusiv asupra onorariului fix, nu și asupra onorariului de succes, care este solicitat pe cale separată, după efectuarea plății de către client, de la partea căzută în pretenții.

4.1. Asupra admisibilității cererii formulate pe cale separată

Având în vedere apărările pârâtului, instanța a constatat că recurenții au

solicitat obligarea intimatului la plata onorariului fix stabilit prin contractul de asistență juridică și plătit efectiv la data pronunțării deciziei de recurs⁷⁴¹, cerere care a fost admisă pentru suma de 1.800 de lei.

Instanța a reținut că solicitarea pe cale separată a altor cheltuieli de judecată care nu au fost solicitate în cadrul litigiului ce a determinat angajarea lor nu este inadmisibilă. Nu există nici un impediment legal, ci – dimpotrivă - reclamantii beneficiază de dreptul de a introduce o nouă cerere în temeiul art. 998 și urm. C.civ., care va constitui o cale de atac efectivă, fără a li se putea opune autoritatea de lucru judecat a hotărârii judecătorești, atâta timp cât analiza instanței anterioare s-a limitat la obiectul judecății, astfel cum a fost stabilit de părți potrivit principiului disponibilității (art. 129 alin. 6 C.pr.civ.).⁷⁴²

Nicio instanță nu a dezlegat fondul pretențiilor privind cheltuielile de judecată solicitate în completare (cu titlu de onorariu de succes) și nu există niciun termen de decădere pentru introducerea unei acțiuni în realizarea acestui drept de creanță.

Cheltuielile de judecată reprezintă o sumă de bani în care se regăsesc toate cheltuielile pe care partea care a câștigat procesul le-a efectuat în cadrul litigiului soluționat prin hotărâre judecătorească, iar fundamentul juridic al acordării cheltuielilor de judecată este reprezentat de *culpa procesuală* a părții „care cade în pretenții”. Fapta acesteia declanșează o răspundere civilă delictuală al cărei

⁷⁴⁰ Sentința civilă nr. 8634 din 22.11.2010 pronunțată de Judecătoria Sectorului 6 București - Secția civilă în dosarul nr. 13344/303/2010, definitivă (recurată la Tribunalul București – Secția a V-a civilă, nepublicată).

⁷⁴¹ A se vedea decizia nr. 3441 din 18 noiembrie 2008 pronunțată de Î.C.C.J. - Secția comercială în dosarul nr. 3577/111/2003, www.scj.ro, în care s-a

statuat că onorariul trebuie achitat efectiv la data pronunțării hotărârii pentru a putea fi pus în sarcina părții adverse.

⁷⁴² A se vedea în acest sens și decizia nr. 3339 din 14 octombrie 2010 pronunțată de Î.C.C.J. - Secția comercială în dosarul nr. 412/1/2010, www.scj.ro.

conținut îl constituie obligația civilă de reparare a prejudiciului cauzat, adică de restituire a sumelor pe care partea care a câștigat procesul a fost nevoită să le realizeze.

4.2. Asupra caracterului real, necesar și rezonabil al cheltuielilor judiciare

Deși în deciziile de speță nr. 9043 din 9 noiembrie 2006 și nr. 405 din 4 februarie 2010 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție⁷⁴³ s-a apreciat că onorariul de succes nu trebuie considerat în sarcina părții care a pierdut procesul, deoarece asemenea cheltuielă, nefăcută până la data judecării, nu este imputabilă părții căzute în pretenții, constituind recompensa suplimentară a muncii efectiv prestate de avocat, cu vădit caracter voluntar și voluptuar al părții promitente, trebuie menționat că acest mod de abordare nu poate fi aplicat *ab initio* tuturor litigiilor în care s-a formulat o astfel de cerere, ci trebuie avută în vedere, în concret, situația de fapt pentru a se stabili dacă cheltuielile suportate de partea care a câștigat procesul sunt reale, necesare și rezonabile.

Analiza trebuie să determine dacă s-a încălcat această sferă a cheltuielilor reale, necesare și rezonabile, iar în cazul în care se constată că onorariul plătit avocatului are un caracter voluptuar, cu titlu de recompensă pentru avocat, care depășește în valoare munca efectiv prestată de acesta, să fie respinsă acțiunea în răspundere civilă delictuală îndreptată împotriva părții adverse.

Numai dacă onorariul de succes achitat avocatului depășește, prin cuantumul la care a fost convenit, limitele unei necesități procesuale rezonabile, el

reprezintă un exercițiu abuziv al drepturilor civile, iar recunoașterea sa prin hotărâre judecătorească ar fi lipsită de legitimare.

Facem trimitere la jurisprudența instanțelor judecătorești prin care a fost admisă sau considerată admisibilă cererea de obligare a părții adverse la plata cheltuielilor de judecată reprezentate de onorariul de succes (sentința civilă nr. 7621/20.10.2010 pronunțată de Judecătoria Sectorului 6 București în dosarul civil nr. 8548/303/2010⁷⁴⁴, decizia comercială nr. 97/26.02.2009 a Curții de Apel București – Secția a VI-a comercială⁷⁴⁵, definitive și irevocabile), astfel că negarea *de plano* a dreptului de a obține aceste cheltuieli cu motivarea expusă în deciziile de speță a Î.C.C.J. (ce dovedesc existența unei jurisprudențe contradictorii) ar aduce în discuție principiile rezultate din interpretarea art. 6 par. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (cauzele *Tudor Tudor c. României* sau *Ștefan și Ștef c. României*) sau a art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție (cauza *Beian c. României*).⁷⁴⁶

În hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Sabou și Pârcălab c. României*, hotărârea din 28 septembrie 2004, în ceea ce privește faptul că reclamanții nu au achitat încă onorariile datorate avocatului, Curtea a amintit că acordarea de despăgubiri pentru onorarii nu trebuie să se limiteze doar la sumele achitate deja de reclamanții avocaților lor, întrucât o asemenea interpretare ar constitui un element de descurajare pentru mulți avocați să reprezinte în fața Curții reclamanți cu mijloace financiare reduse. Curtea a

⁷⁴³ Urmate de o soluție contrară, prin decizia nr. 3339 din 14 octombrie 2010 a Î.C.C.J. - Secția comercială, citată anterior.

⁷⁴⁴ Nepublicată.

⁷⁴⁵ Disponibilă pe www.jurisprudenta.org.

⁷⁴⁶ Decizia nr. 3339 din 14 octombrie 2010 pronunțată de Î.C.C.J. - Secția comercială, citată anterior, confirmă soluția instanței de apel prin care partea căzută în pretenții a fost obligată la plata onorariului de succes al părții adverse.

reamintit că a acordat întotdeauna sume cu titlu de cheltuieli de judecată în cazurile în care onorariile, în totalitate sau parțial, rămăseseră neachitate de reclamanți. În cauză, deși convenția de asistență a fost încheiată după decizia de admisibilitate, nimic nu a condus în aprecierea Curții, la concluzia că aceasta ar fi simulată. Reclamanții solicitaseră acordarea unei sume pentru onorariile avocatului, iar ca document justificativ au depus copia convenției de asistență judiciară care concepea cuantumul onorariului și angajamentul avocatului de a nu solicita plata până la finalizarea procedurilor.

Având a se pronunța asupra unui onorariu de succes solicitat de reclamanți pentru procedura desfășurată în cauza *Gentilhomme, Schaff-Benhadj și Zerouki c. Franței*, Curtea europeană a statuat că nu recunoaște validitatea unui pact *de quota litis* parțial decât în măsura în care acest tip de clauză este admisibilă în sistemul juridic din care provine avocatul (a se vedea și cauza *Kamasinski c. Austriei*, hotărârea din 19 decembrie 1989, par. 115). Fără a mai proceda la o analiză a legislației interne, Curtea a apreciat că nu este cazul să se acorde o sumă suplimentară reclamanților cu acest titlu, din moment ce costurile și cheltuielile erau pe deplin acoperite de sumele acordate ca onorariu forfetar.

În jurisprudența Curții de la Strasbourg, a fost analizată și situația în care partea căzută în pretenții este obligată să plătească onorariul de succes al părții adverse. În sistemul anglo-saxon, există o prevedere legală expresă care arată că partea căzută în pretenții poate fi obligată la plata acestui onorariu („Conditional Fee Agreement - CFA”), iar Curtea a reținut că există un scop legitim, acela de a oferi unui număr mai mare de persoane accesul efectiv la servicii de asistență juridică. Pentru tribunale se asigură mai multe forme de apărare în procesul civil, printr-o re-echilibrare fundamentală a

modalităților de acces la justiție bazate pe sistemul privat de finanțare a cheltuielilor și mai puțin pe fondurile publice (cauza *MGN Limited c. Marii Britanii*, 18 ianuarie 2011, nr. 39401/04, par. 195).

Dreptul de acces la instanță garantat de dispozițiile art. 6 din Convenție (cauza *Golder c. Regatului Unit*) nu presupune asigurarea de asistență juridică de către stat în toate tipurile de litigii civile, dar poate impune statelor să asigure, spre exemplu, asistența unui avocat atunci când aceasta este indispensabilă pentru un acces efectiv la instanță, în funcție de circumstanțele deosebite ale cauzei, incluzând importanța mizei procesului pentru reclamant, complexitatea legislației interne într-un domeniu și capacitatea reclamantului de a se reprezenta singur (cauzele *Airey c. Irlandei*, par. 26; *Steel și Morris c. Regatului Unit*, par. 61).

Dezlegarea acestei probleme nu este lipsită de interes, deoarece persoanele interesate pot apela la serviciile unui avocat cu care negociază plata unei sume fixe într-un cuantum redus, mai mic decât valoarea obișnuită a pricinii și a muncii unui avocat cu expertiză medie, precum și un onorariu de succes, care apare ca fiind mai avantajos pentru parte decât un onorariu fix eșalonat în mai multe rate (ultima cu scadență la finalizarea litigiului, indiferent de soluția acestuia), deoarece clientul va putea *sau nu* să fie obligat la plata sumei stabilite cu titlu de onorariu de succes.

Or, o astfel de „facilitate” oferită de legea avocaturii nu poate fi interpretată *de plano* și ireversibil în defavoarea reclamantului, deoarece *legea nu instituie în mod expres (clar și previzibil) o prezumție absolută de caracter nenecesar, voluptuar, al onorariului de succes*, ca o recompensă suplimentară ce nu ar putea fi în nicio situație considerată în sarcina părții care a pierdut procesul.

Având în vedere aceste principii, apreciem că și în dreptul intern există posibilitatea de a obliga partea adversă la plata cheltuielilor de judecată constând în onorariu de succes, însă numai în limita în care aceste cheltuieli, împreună cu cele calculate ca onorariu fix/forfetar, sunt – per total - *reale, necesare și rezonabile*.

În același sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa în cauzele împotriva României (cauza *Costin c. României*, hotărârea din 26 mai 2005, par. 43; cauza *Străin și alții c. României*, hotărârea din 21 iulie 2005; cauza *Petre c. României*, hotărârea din 27 iunie 2006): partea care a câștigat procesul nu va putea obține rambursarea unor cheltuieli decât în măsura în care se constată realitatea, necesitatea și caracterul lor rezonabil.

Analizând condițiile răspunderii civile delictuale, conform art. 998-999 C.civ., s-a reținut în speța ce face obiectul prezentului studiu că fapta ilicită constă în încălcarea de către pârâtul Municipiul București a dispozițiilor Legii nr. 10/2001, ce a determinat reclamanții să parcurgă procedurile judiciare pentru realizarea drepturilor lor. În cauza *Atanasiu și Poenaru c. României* (hotărârea din 12 octombrie 2010), Curtea europeană a decis aplicarea procedurii hotărârilor pilot în domeniul retrocedărilor, cu privire la care s-au constatat disfuncționalități sistemice. Cauza privește în principal lipsa de acces la un tribunal pentru a revendica un apartament naționalizat și întârzierea autorităților administrative în pronunțarea unei soluții cu privire la cererea de restituire a acestui bun.

Instanța a reținut că sunt îndeplinite condițiile pentru angajarea răspunderii civile delictuale, respectiv există un prejudiciu, o faptă ilicită, un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu,

precum și vinovăția celui care a cauzat prejudiciul.

În ceea ce privește cuantumul prejudiciului, trebuie analizate separat următoarele criterii:

Realitatea cheltuielilor privește sarcina probei, ce revine întotdeauna reclamantului conform art. 129 alin. 1 teza finală C.pr.civ. și art. 1169 C.civ. (*actori incumbit probatio*), iar *necesitatea* lor ține de justificarea că ele au fost concepute într-o legătură strictă și indisolubilă cu litigiul, au precedat sau au fost contemporane acestuia și concepute de partea care le-a plătit ca având caracter indispensabil din perspectiva sa, spre a obține serviciul avocatului în funcție de calitatea acestuia, considerată ca o garanție a succesului său.

Caracterul rezonabil al cheltuielilor semnifică faptul că, în raport cu natura activității efectiv prestate, complexitatea, riscul implicat de existența litigiului și/sau reputația celui care acordă asemenea servicii, să nu fie exagerate. De asemenea, tot subscris caracterului rezonabil, ele trebuie să fie și previzibile, adică să fie la timp recunoscute de cel împotriva căruia se fac, pentru ca acesta să aibă dreptul a le contesta și combate.

Conținutul cheltuielilor de judecată este reglementat de dispozițiile art. 274 alin. 2 și 3 C.pr.civ. Astfel, judecătorii nu pot micșora cheltuielile de timbru, taxe de procedură și impozit proporțional, plata experților, despăgubirea martorilor, precum și orice alte cheltuieli pe care partea care a câștigat va dovedi că le-a făcut. Judecătorii au însă dreptul să mărească sau să micșoreze onorariile avocaților, potrivit cu cele prevăzute în tabloul onorariilor minimale, ori de câte ori vor constata motivat că sunt nepotrivite de mici sau de mari, *față de valoarea pricinii sau munca îndeplinită de avocat*.⁷⁴⁷

⁷⁴⁷ A se vedea și A-M. Puiu, A. Nicolae, *Cheltuielile de judecată*, Ed. Hamangiu, 2009.

Deși conform art. 34 din Legea nr. 51/1995 contactul dintre avocat și clientul său nu poate fi stânjenit sau controlat, direct sau indirect, de niciun organ al statului, fundamentul acordării cheltuielilor de judecată avansate de partea îndreptățită îl reprezintă culpa procesuală. Or, contractul încheiat de avocat și clientul său, ca orice act juridic, își produce efectele depline numai între părți, iar nu și față de terțe persoane (principiul relativității). Pe temeiul răspunderii civile delictuale însă, cel care a câștigat procesul ar putea obține de la adversar sumele pe care le-a plătit cu titlu de onorariu de avocat, fără a i se putea opune inopozabilitatea contractului de asistență, care pentru terț reprezintă un fapt juridic ce produce efecte asupra patrimoniului persoanei păgubite. Dreptul de a pretinde despăgubiri pentru prejudiciile cauzate printr-o faptă ilicită, în baza principiului reparării integrale, ce guvernează materia răspunderii civile delictuale, ca orice drept subiectiv civil, este însă susceptibil de a fi exercitat abuziv.

Or, în speță, reclamantul au încheiat contractul de asistență juridică înainte de finalizarea procedurii judiciare, iar acest contract cuprindea deja clauza privind onorariul de succes (5%, dar nu mai mult de 7.500 de euro). Numai cuantumul acestui onorariu a fost determinat ulterior prin încheierea unui proces-verbal din data de 07.07.2009, fiind avută în vedere valoarea terenului din Anexa 7 a Ghidului privind valorile orientative ale proprietăților imobiliare din București pentru anul 2009, iar această valoare nu a fost contestată de pârât. Reclamantul au achitat Cabinetului de Avocat suma de 31.695 de lei prin chitanța din 17.07.2009.

Așa cum rezultă din decizia civilă nr. 6235/02.06.2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția civilă și de proprietate intelectuală și din înscrisurile depuse în copie legalizată la dosar, avocatul și-a

îndeplinit obligația contractuală și a formulat la data de 06.11.2008 cererea de recurs în numele reclamantilor- recurenți, iar ulterior a asigurat reprezentarea părților în fața Curții, ce a implicat administrarea de probe, formulare de concluzii pe fondul cauzei (verbal sau în formă scrisă). În cadrul probei cu înscrisuri instanța de recurs a încuviințat proba cu expertiza tehnică extrajudiciară întocmită la cererea reclamantilor, ale cărei obiective au fost formulate de apărător și apoi au stat la baza deciziei de recurs prin care s-a reținut că întregul material probatoriu concordă cu situația de fapt reținută de prima instanță, a cărei hotărâre a fost astfel menținută, după ce fusese desființată în apel.

Pe lângă munca îndeplinită de avocat, instanța a avut în vedere natura cauzei, respectiv cerere întemeiată pe Legea 10/2001, cu privire la interpretarea și aplicarea căreia Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat în mod constant problemele sistemice de jurisprudență neunitară, atât la nivelul curților de apel, cât și la nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție, dar și împrejurarea că asistența juridică a fost acordată unui număr de 5 persoane, dar cu interese comune. În privința valorii pricinii, instanța a reținut că evaluarea imobilului ce a făcut obiectul litigiului este de peste 200.000 de euro, procesul fiind judecat de Înalta Curte de Casație și Justiție, în ultimul grad de jurisdicție.

Chiar și în aceste condiții, instanța a reținut că suma achitată de reclamant, de 8.000 de euro (33.495 lei), depășește limita unor cheltuieli necesare și rezonabile. Instanța a apreciat că, în condițiile anterior expuse, onorariul avocatului ce poate fi pus în sarcina pârâtului este de 14.478 de lei, incluzând suma de 1.800 de lei acordată prin decizia de recurs. Pentru restul sumei, până la 8.000 de euro, instanța a reținut că plata apare ca o bonificație, o recompensă pe care

reclamanții au plătit-o avocatului sau, indiferent care este modalitatea expresiei sale contractuale, nu poate fi impusă celeilalte părți, față de dispozițiile art. 274 alin. 3 C.pr.civ.

Această soluție nu contravine art. 34 din Legea nr. 51/1995 deoarece nu se intervine în contractul de asistență judiciară, care își produce pe deplin efectele între părți, ci doar se apreciază în ce măsură onorariul părții îndreptățite trebuie suportat de partea care a pierdut, față de natura pricinii și de complexitatea apărărilor.

5. Concluzii

Cientul care s-a angajat la plata unui onorariu de succes nu poate refuza plata acestuia, în măsura în care sunt respectate condițiile de valabilitate a actului juridic încheiat de părți, potrivit regulilor de drept comun în materia contractelor, dar și potrivit dispozițiilor speciale în materie de asistență juridică.

Apreciem că, *de lege lata*, cadrul intern nu permite aplicarea unei prezumții legale absolute de caracter nenecesar, voluptuar, al onorariului de succes, ca o recompensă suplimentară ce nu ar putea fi în nicio situație considerată în sarcina părții care a pierdut procesul, ci poate rezulta cel mult o prezumție simplă.

Onorariul de succes reprezintă, în primul rând, o formă de negociere de către avocat și client a modului în care cel dintâi va fi remunerat, iar de multe ori este considerat de client drept o garanție a diligenței pe care apărătorul o va depune pentru reprezentarea intereselor sale în proces, având caracterul unei obligații sub condiție suspensivă prin raportare la rezultatul litigiului (cazuală sau mixtă), iar nu al unei liberalități. Este cazul în care onorariul fix împreună cu onorariul de succes se încadrează – cel puțin în parte

- în limitele unei cheltuieli reale, necesare și rezonabile pentru partea care a câștigat procesul. O astfel de „facilitate” oferită de legea avocaturii (clientul va putea *sau nu* să fie obligat la plata sumei stabilite cu titlu de onorariu de succes, în funcție de rezultatul procesului, ce depinde și de munca prestată de avocat) nu poate fi interpretată *de plano* și ireversibil în defavoarea beneficiarului, deoarece legea nu instituie în mod clar și previzibil o astfel de abordare.

Scop legitim urmărit de lege prin recunoașterea acestui tip de onorariu este acela de a oferi unui număr mai mare de persoane accesul efectiv la servicii de asistență juridică de calitate, iar pentru tribunale se asigură mai multe forme de apărare în procesul civil, printr-o re-echilibrare fundamentală a modalităților de acces la justiție bazate pe sistemul privat de finanțare a cheltuielilor și mai puțin pe fondurile publice.

În mod firesc, reclamantului îi revine sarcina probei, pentru a răsturna prezumția simplă, în limitele indicate.

În măsura în care se dorește o altă abordare în dreptul intern a acestei probleme de drept – abordare cu care nu suntem de acord pentru că ar infirma scopul legitim menționat anterior –, *de lege ferenda*, s-ar impune introducerea în Legea nr. 50/1991 a unei dispoziții care să prevadă expres că „onorariul de succes are un caracter pur voluptuar și nu poate fi pus în sarcina părții adverse”, pentru a se evita angajarea clienților la plata unor onorarii fixe mult sub valoarea de piață și a unor onorarii de succes mai mari (invers proporțional), cu credința alterată că vor putea obține de la partea adversă, cel puțin în parte din cuantumul onorariului de succes, repararea prejudiciului rezultat din angajarea de servicii de asistență juridică.